

7. Gigurtu a fost unul dintre deținuții politici exterminați în 1959 în timpul detenției. Istorie de care dl Ianoși nu-i mai informează pe cititorii săi.

8. Episcopul greco-catolic Alexandru Todea povestea că o comisie venită din București, în schimbul îngrijirii medicale (de care George Brătianu -foarte bolnav de stomac- avea urgentă nevoie) i-a cerut fostului academician să afirme în scris că Basarabia și Bucovina aparțin Rusiei.

Iată care ar fi fost răspunsul dat de istoricul martir comisiei interesată de trucarea istoriei României: "N-am să-mi trădez niciodată țara, patria; nu pot dezminți o realitate istorică și nimic în această lume nu va putea argumenta că eu așa afirma neadevăruri în ceea ce privește istoria românilor" (*Moartea lui George Brătianu*, în rev. "Memoria", nr. 2/1991, p. 121-126).

9. v. Șt. Delureanu, *Numele istoriei*, în rev. «Jurnalul literar», februarie 1994.

O NOUĂ RUBRICĂ A CENZURII

"Noile autorități, deși erau noi, continuau să fie tot unguerești. Ele erau însă comuniste, după tiparul epocii ce începea".

Lucian Blaga, Luntrea lui Caron

Rezumat: Manevre de subminare a identității culturale românești prin liste de cărți interzise după 1945 de ocupantul sovietic. Memorie culturală «contaminată»: cenzura într-o carte divulgând cenzura. Intoleranții adoră toleranța celorlalți și abuzează sistematic de ea (apud. Lucian Blaga).

Pe 30 noiembrie 2001 am cumpărat de la Tîrgul de carte "Gaudeamus" *Gîndirea intezisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989 (1)*. Fiind gripată și neputîndu-mă concentra să citesc ceva de soi, am parcurs din scoarță în scoarță respectivul volum. Mai ales că tocmai eram în mijlocul redactării unui tabel cronologic pentru volumul despre *filosofia lui Mircea Vulcă-*

nescu. Și în tabel mă gândisem să includ - drept fundal pentru viața și opera acestui eminent gânditor-, scrierile prin care se vedeau deslușit *racordarea culturii române la cultura europeană și nivelul - fără îndoială - european*, atins de cultura română în exact acele domenii care urmau să fie (după 23 august 1944) grav afectate prin "atenta lor supraveghere": filosofia, istoria, lingvistica, etnografia și, «last but not the least», sociologia *Școlii monografice de la București*. Ultima a fost atât de bine "supraveghiată" încât nu a mai reușit să supraviețuiască în comunism decât prin cercetările de teren făcute pe cont propriu(2) de Lucia Apolzan(1912-2001) și prin unele lucrări de sociologie teoretică publicate după ieșirea din închisoare de fostul profesor universitar Traian Herseni (1907-1980), discipol apropiat al lui Dimitrie Gusti. Cum bine se știe, această școală românească unică în lume a fost numită "a lui D. Gusti", prestigiosul ei inițiator și organizator, sociolog de renume mondial. Dar ea fusese în fapt "a lui Gusti și a lui Mircea Vulcănescu", ultimul fiind teoreticianul și filosoful ei necontestat care i-a revelat profesorului Dimitrie Gusti importante fațete ale teoriei cercetărilor monografice (3).

Să ne întoarcem însă la gândirea interzisă. Tot citind eu așa, titluri după

titluri, ce-mi fu dat să văd ? Nici mai mult, nici mai puțin decât prezența CENZURII... în cartea ce voia, „pasă-mi-te, în vremuri de “transparentă”, să dea pe față această practică impusă îndeobște cu forța în vremuri în care nici nu se mai știe câte neguri se suprapun spre întunecarea mult invocatei “transparente”. Desigur, nu-mi putea trece prin minte că ea ar fi fost datorată d-lui Paul Caravia, coordonatorul volumului. Pentru că Domnia sa a cunoscut îndeaproape fața cea mai urâtă a cenzurii, când “cenzurată” devine însăși libertatea. Nu libertatea de a scrie, de a gândi. Ci chintesența lor: libertatea de a trăi. Fiindcă numai trai nu se putea numi traiul în acel iad în care generalul rus (agent NKVD), Boris Grumberg, alias Nikolski, transformase pușcăriile din România, devenită prin grija ocupanților sovietici: “republică populară”.

Așadar profesorul Caravia trebuia exclus, rămânând de verificat izvoarele masivului volum. Foarte probabil, însinuarea CENZURII se petrecuse, ca să spunem așa, pe sub mână: preluând liste de cărți, s-au preluat cum erau ele date. De altfel, în extrem de documentatul său *Studiu introductiv*, dl Paul Caravia menționează la un moment dat că “fiecare trimitere bibliografică din lucrare se consideră fișă-

document, fiind preluată ca atare din sursele studiate” (p. 22). Cum aflăm din *Nota asupra ediției*, principalele surse au fost *Publicațiile scoase din circulație pînă la 1 august 1945* (Broșura nr. 1), încă două broșuri din 1945, urmate de două cărți-index din 1946 și 1948, plus *Suplimentul de titluri interzise. 1 Mai-1 Noiembrie 1948*, precum și o carte apărută la Editura Dacia din Cluj în 1995 tratînd despre Fondul secret de la Biblioteca universitară din Cluj, chiar așa intitulată *Fond Secret*, autori: I. Costea, István Király și D. Radosov.

Cumulînd “pînă la 1 noiembrie 1948” aproximativ 8500 de titluri, țelul nesfîrșitelor liste de cărți interzise fusese desigur recunoașterea lucrărilor ce urmau să fie scoase din circulație (din biblioteci publice, din librării și din casele oamenilor), prin intermediul unor inși abia alfabetizați. Or, CENZURA pe care o constatasem în volumul *Gîndirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989* are un țel diametral opus: îngreunarea identificării publicațiilor, prin lipsa anului de apariție și a traducerii titlului în cazul multor scrieri în limba maghiară. Pentru excluderea lucrărilor interzise în 1946 exista o formulare limpede în instrucțiuni: cînd datele bibliografice lipsesc, lucrarea se va îndepărta numai pe

baza numelui autorului și a titlului volumului (p. 27). Să tragem oare concluzia că listele de cărți destinate Fondurilor secrete de la Biblioteca Universitară din Cluj, avînd multe publicații în limba minorității maghiare (7% din populația României) au fost de la bun început astfel alcătuite încît să nu fie înțelese de români? Greu de presupus...Deși, parcă ar da de gîndit faptul că în 1994 despre istoria Fondurilor Secrete ale Bibliotecilor din România, într-un periodic din Franța nu s-a găsit altcineva să scrie decît... dl István Király. Acest lucru mi-a amintit cum în 1985, la Cluj fiind, am putut singură să constat că atît la Biblioteca Universitară din Cluj cît și la Biblioteca Academiei (Filiala clujană), șefii Fondurilor Secrete erau în exclusivitate din rîndul minorității ungare. Ceea ce confirma, după atîta amar de ani, constatarea lui Blaga făcută pe cînd bucata de nord-vest a Transilvaniei smulsă de unguri de la români prin Dictatul de la Viena revenise României în urma luptelor purtate doar de viteaza armată română: “Noile autorități, deși erau noi, continuau să fie tot ungurești. Ele erau însă comuniste, după tiparul epocii ce începea”(4). În *Nota asupra ediției* volumului intitulat *Gîndirea interzisă*, la capitolul 4 se oferă cititorilor

cîteva informații “liniștitoare”, cu toate că ele nu au nici o legătură cu titlul capitolului care este: *Criterii de ordonare a fișelor* (5). Anume că în volumul de *Scrieri cenzurate (România 1945-1989)* nu toate titlurile din limba maghiară (a) sunt traduse în românește; (b) că atunci cînd ele apar traduse pot fi greșite, că (c) s-au lăsat greșite “pentru a respecta originalul” (adică nu lucrarea propriu-zisă, ci lista de unde a fost preluat titlul lucrării și că (d) “personalul care întocmea fișele cărților ce trebuiau interzise” nu trebuia să fie “neapărat competent în domeniu”...

Din cîte știm, volumul apărut în 2000 este, ca să spunem așa, primul “dicționar” de lucrări cenzurate. Sau al doilea, dacă îl considerăm drept primul pe cel publicat de dl István Király (și colectiv) despre Fondul Secret din Biblioteca Universitară a Clujului. În aceste circumstanțe, cum să înțelegem informația (tot de la capitolul *Criterii de ordonare a fișelor*) că (e) titlurile și autorii “nu a fost totdeauna posibil a fi controlate în dicționare” ?

Acuma nu e mai puțin adevărat că nimeni nu se prea grăbește să pună traduceri românești după titlurile de cărți din limbile internaționale (engleză, spaniolă, franceză și germană). Ungara nu este însă o limbă

internațională. Oricum, omiterea traducerilor de titluri din ungară în română nu pare foarte străină de acel bine știut refuz al cetățenilor români de etnie maghiară de a vorbi românește cu românii ...

NOTE

1. v. *Gîndirea intezisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, coordonator Paul Caravia, prefață Virgil Cîndea, Editura Enciclopedică, București, 2000.

2. v. Supranumită “doamna Carpaților”, Luciei Apolzan i-a apărut în 1944 prima lucrare de mare anvergură, *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni*, sintetizînd cercetări de teren făcute în Munții Apuseni. Volumul a constituit teza ei de doctorat în filosofie, încununată cu aprecierea «magna cum laudae» de către o comisie prezidată de profesorul Dimitrie Gusti. Apoi, parcă prevăzînd soarta pe care urma să o aibă *Scoala monografică de la București*, ea publică în 1945 volumul de bilanț al unei activități de două decenii: *Sate, orașe și regiuni cercetate de Institutul Social Român, 1925-1945*. Prefața poartă semnătura inițiatorului acestor cercetări, profesorul Dimitrie Gusti.

În vremurile de după 1946, își amintește Lucia Apolzan, “cei care au avut puterea politică la Serviciul de cadre -așa cum a fost Rebeca Bravu în Institutul de Statistică, și ca ea alții, situații

“mai sus” -, au nimicit încercarea de a mai face cercetări /.../. Institutul Social Român a fost desființat în anul 1948, sociologii s-au pierdut în negura social politică dominantă pînă în 1964. Cei care acționau cu atîta ură față de intelectualii români nu-și aveau originea în sate...” (*Drumuri, încercări, împliniri*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, p.125).

Din memoriile ei publicate abia la sfârșitul lui 1998 (după cinci - șase ani de așteptare, căci publicarea la o “mare editură” a rămas -ca în vremea comunismului-, un adevărat război al nervilor), mai aflăm cum Lucia Apolzan a fost silită să treacă la “munca de jos”, în vacarmul unei Fabrici de țesătorie, și cum a reluat cercetările ei sociologice de teren. La început cu pușinii bani de concediu, pe urmă cu modesta ei pensie. Ca rod al acestor eforturi, Doamna Carpaților a publicat în 1987 impresionanta lucrare: *Carpații. Tezaur de istorie. Perenitatea așezărilor risipite pe înălțimi*.

3. v. Stefan J. Fay, *Sokrateion. Mărturie despre om*, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 16.

4. v. Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 209.

5. v. Paul Caravia, *Gîndirea interzisă...*, p. 15.

PARADIGME ALE DEVIERII: TARDIVE LOVITURI DUȘMANULUI DE CLASĂ (Despre Stelian Mateescu)

Rezumat: Ironii (ne)disimulate și căutarea începuturilor. Lupta de clasă în lichidarea culturii și a mediului academic românesc. Scânteietoarea generație 1927: Mircea Eliade (și Mircea Vulcănescu) despre Stelian Mateescu. O tardivă (dar zguduitoare) victorie în lupta de clasă și eroul ei: Florin Faifer.

Pe vremea cînd viitorul academician Mihail Roller începuse a-și aduce neprețuitele *Contribuții la lupta pentru o istorie științifică a R.P.R.*, iar problemele “deschise” ale istoriografiei românești, sovietice și ungurești erau “închise” împreună cu “neinspirării” istorici români care întîrziaseră să “adopte schimbarea”(1), prin acei ani cînd pe la mitinguri tinerii erau puși să zbiere cu toată rîvna lor tinerească: “Cei ce zac în